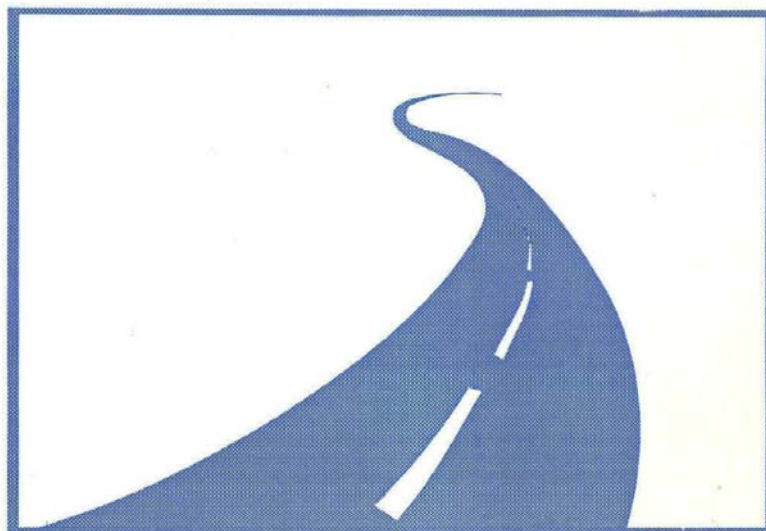

STRATEGIJA POVRATKA JUGOSLAVIJE NA SVETSKO TRŽIŠTE

**Redaktor
Tomislav Popović**

Beograd, 1994.

INSTITUT EKONOMSKIH NAUKA

**STRATEGIJA
POVRATKA
JUGOSLAVIJE NA
SVETSKO TRŽIŠTE**

*Redaktor
Tomislav Popović*

Beograd, 1994.

Izdavač:

INSTITUT EKONOMSKIH NAUKA

Beograd, Zmaj Jovina 12
Tel: 622-357, Faks: 181-471

Za izdavača

Generalni direktor
Prof. dr Tomislav Popović

Recenzenti

Prof. dr Mladen Kovačević
Prof. dr Jovan Gorčić

Urednik

Mihailo Jovanović

Istraživački tim Instituta ekonomskih nauka Spoljni saradnici Instituta

Prof. dr Tomislav Popović

(rukovodilac istraživačkog tima)

Prof. dr Dragan Kostić

Prof. dr Miljan Radović

dr Dragana Gnjatović

dr Gordana Pešaković

dr Jelica Minić

dr Mile Jović

mr Biljana Stojanović

mr Gordana Kovačević

mr Marijana Vidas-Bubanja

mr Milan Živković

dr Dejan Jovović

Branko Hinić

Gavro Cerović

Ostali saradnici

Prof. dr Blagoje Babić, IMPP

dr Vladimir Grečić, IMPP

**CREDIBEL BANKA DD je ekskluzivni sponzor knjige "Strategija povratka
Jugoslavije na svetsko tržište"**

SADRŽAJ

PREDGOVOR	7
DEO I	
PRISTUP I OSNOVNI PARAMETRI STRATEGIJE POVRATKA NA SVETSKO TRŽIŠTE	11
OGRANIČENJA I PARAMETRI STRATEGIJE POVRATKA NA SVETSKO TRŽIŠTE	11
<i>(Prof. dr Tomislav Popović)</i>	
Ograničenja strategije povratka na svetsko tržište	11
Ključne koordinate	12
UPOREDNA ANALIZA KRETANJA JUGOSLAVIJE U MEĐUNARODNOM EKONOMSKOM OKRUŽENJU	18
<i>(Prof. dr Tomislav Popović)</i>	
KONCEPTUALNI I STRATEŠKI OKVIRI OTVORENE PRIVREDE U OSNOVI STRATEGIJE OPORAVKA	25
<i>(Prof. dr Tomislav Popović)</i>	
DEO II	
STRATEGIJSKI IZBORI U TOKU PROCESA UBLAŽAVANJA ILI UKIDANJA SANKCIJA (1994.)	30
ELEMENTI REDUKOVANOG PROGRAMA POVRATKA NA SVETSKO TRŽIŠTE	30
<i>(Prof. dr Tomislav Popović)</i>	
MOGUĆNOSTI DEBLOKIRANJA ZAROBLJENE JUGOSLOVENSKE IMOVINE U INOSTRANSTVU	32
<i>(dr Dragana Gnjatović)</i>	
Odmrzavanje deviznih rezervi Narodne banke Jugoslavije	32
Deblokada transportnih sredstava	33
Zaštita inostranih potraživanja od zastarelosti	34
Blokirana imovina u bivšim jugoslovenskim republikama	35
DEO III	
POVRATAK NA SVETSKO TRŽIŠTE ROBE I USLUGA	37
POVRATAK SRJ U SISTEM GATT-a <i>(Gavro Cerović)</i>	37
OSNOVE POLITIKE ODNOSA JUGOSLAVIJE SA EVROPSKOM UNIJOM <i>(Prof. dr Tomislav Popović)</i>	41

ZNAČAJ POVRATKA JUGOSLAVIJE NA TRŽIŠTA RUSKE FEDERACIJE, UKRAJINE I BELORUSIJE (<i>Gavro Cerović</i>)	47
SAD U STRATEGIJI POVRATKA NA SVETSKO TRŽIŠTE (<i>dr Gordana Pešaković</i>)	53
JUGOSLAVIJA I REGIONALNA POVEZIVANJA U JUGOISTOČNOJ EVROPI (<i>dr Jelica Minić</i>)	55
Integracioni procesi u svetu	55
Učešće u regionalnim inicijativama pre izbijanja rata	56
Domeni regionalne ekonomske saradnje	57
Raspad Jugoslavije i istočnoevropskog bloka - nove pretpostavke regionalnog povezivanja	60
Moguće regionalne opcije	63
SLOŽENIJI OBLICI POSLOVNO-TEHNOLOŠKE SARADNJE SA INOSTRANSTVOM (<i>dr Mile Jović i mr Gordana Kovačević</i>)	65
Ekstravertni pristup	65
Složeni oblici poslovne saradnje sa inostranstvom	66
Investicioni radovi u inostranstvu	69
Mreža jugoslovenske privrede u inostranstvu	71
MESTO I ULOGA SLOBODNIH ZONA (<i>Prof. dr Dragan Kostić</i>)	74
Vrste slobodnih zona	74
Zakonska uređenost	76
Načela i ciljevi osnivanja i poslovanja	76
Pojam slobodne zone	78
Zaključna ocena	80
DEO IV	
OBNOVA EKONOMSKE SARADNJE SA BIVŠIM JUGOSLOVENSKIM REPUBLIKAMA I SUSEDIMA	82
KONCEPT OBNOVE PLATNOG PROMETA SA BIVŠIM REPUBLIKAMA (<i>Prof. dr Blagoje Babić</i>)	82
Prelazni oblici plaćanja	82
Plaćanje u datim uslovima danas	87
EKONOMSKI TOKOVI NA PROSTORU SFRJ I MODALITETI NJIHOVOG OBNAVLJANJA (<i>Branko Hinić</i>)	88
Uvod	88
Međurepublički robni tokovi	90
Međurepublički finansijski tokovi	109
Zaključak	114

DEO V

POVRATAK NA MEĐUNARODNA TRŽIŠTA KAPITALA 116

POVRATAK JUGOSLAVIJE NA SVETSKO FINANSIJSKO TRŽIŠTE (*Prof. dr Blagoje Babić*) 116

Radna hipoteza 116

Analitička osnova 116

Put obnove 118

JUGOSLAVIJA I MEĐUNARODNI MONETARNI FOND - PRISTUP I PRIORITETNE AKTIVNOSTI (*dr Dragana Gnjatović*) 125

Statusna pitanja 125

Materijalno finansijska pitanja 127

STRATEGIJA POVRATKA JUGOSLAVIJE U MEĐUNARODNE FINANSIJSKE INSTITUCIJE (*dr Dejan Jovović*) 129

Stanje odnosa sa MMF posle dezintegracije zemlje i
uvođenja ekonomskih sankcija 129

Očuvanje kontinuiteta članstva SRJ u MMF i Svetskoj
banci 132

Regulisanje spoljnih dugova 135

PARISKI KLUB I JUGOSLAVIJA (*mr Biljana Stojanović*) 137

JUGOSLAVIJA I STRANA DIREKTNA ULAGANJA (*mr Marijana Vidas-Bubanja*) 141

Nužnost stranih direktnih investicija 141

Kretanja stranih ulaganja u razdoblju 1989-1991. godine 143

Značaj stranih direktnih investicija u razvojnim
ambicijama 148

Ko, zašto i kako će doći? 149

Mere podsticanja stranih ulaganja 152

OŽIVLJAVANJE PRILIVA DOZNAKA I KAPITALA NAŠIH RADNIKA I ISELJENIKA (*dr Vladimir Grečić*) 154

DEO VI

POVRATAK JUGOSLAVIJE U TOKOVE RAZVOJA I MEĐUNARODNIH TEHNOLOŠKIH TRANSFERA 159

NAUČNI I TEHNOLOŠKI RAZVOJ JUGOSLAVIJE (*dr Jelica Minić*) 159

Sadašnje stanje i dugoročne tendencije 159

Neophodne i hitne mere 161

STANDARDI, SISTEM KVALITETA I METROLOGIJE (*mr Marijana Vidas-Bubanja*) 164

Standardi i planovi standardizacije	164
Kvalitet, metrologija i informatika	168
Neposredni zadaci	172
Optimalna organizacija državnih organa	173
Predlog aktivnosti	176
POVRATAK U SVETSKE TELEKOMUNIKACIONE SISTEME I NA INFORMACIONA TRŽIŠTA	1771
<i>(mr Milan Živković)</i>	
Dostignuti nivo	177
Ocena položaja i stanja	182
Strategija povratka	183

DEO VII

NEKI SPECIFIČNI PRIORITETI U STRATEGIJI POVRATKA NA SVETSKO TRŽIŠTE	188
SAOBRAĆAJ U STRATEGIJI POVRATKA JUGOSLAVIJE NA SVETSKO TRŽIŠTE	188
<i>(mr Marijana Vidas-Bubanja)</i>	
Jugoslavija do raspada	190
Posledice	190
Mesto Jugoslavije u Evropi i moguće alternative	192
REVITALIZACIJA TURISTIČKE PONUDE	194
<i>(Prof. dr Miljan Radović)</i>	
Razvojni efekti	194
Moguće mere i aktivnosti u sadašnjoj situaciji	195
Predlog mogućih mera u uslovima labavljenja sankcija	197

PREDGOVOR

1. U periodu 1991-1993. četiri snažna udara iz osnova su izmenili međuna-rodni ekonomski položaj i status Jugoslavije i na duži rok ugrozili perspektive za stabilizaciju i razvoj: raskid preferencijalnog sporazuma sa Evropskom Unijom, gubitak tržišta zemalja istočne Evrope i bivšeg SSSR-a, kao i tržišta Iraka, raspad bivše SFRJ i sveobuhvatni ekonomski karantin i sankcije UN.

Bilo bi fatalno ukoliko bi se izlaz iz takve situacije sveo samo na ublažavanje ili ukidanje sankcija UN, odnosno normalizaciju uslova i režima spoljno-trgovinskog poslovanja.

Naime, problem raskida naših odnosa sa svetskim tržištem je mnogo širi, složeniji, višeslojan i, u izvesnom smislu, trajniji i hroničan. U vezi s tim imamo u vidu nekoliko momenata.

Prvo. U strukturi privrede SR Jugoslavije i do 1991. godine dominirale su grane sa niskom sklonošću ka izvozu, kao što su proizvodnja sirovina, hrane i ener-gije. Deinvestiranje i otežani uvoz, usled ograničenja vezanih za servis spoljnog duga, u periodu 1979-1991. godine pojačali su autarhične tendencije.

Drugo. Sankcije UN su samo vrh ledenog brega, kojeg čini gotovo komplet-no negiranje međunarodnog legitimiteta Jugoslavije i u suštini isključenje iz sistema međunarodnih institucija (GATT, OECD, MMF, FAO, ILO, UNCTAD, UNIDO...) koje regulišu principe, kriterije i mehanizme povezivanja sa svetskim tržištem. Ništa ne menja u biti to što u pozadini osporog međunarodnog legitimiteta Jugoslavije leže politički motivi i rezoni, u koordinatama geostrateških interesa najsnažnijih aktera sveta.

Treće. Raskid sa svetskim tržištem, skupa sa inflatornim poremećajima i nesuvislim makroekonomskim politikama, uslovio je ubrzano razaranje i deformaciju proizvodne osnove privrede, gubitak supstance i hronične deficite preduzeća, koja su, kao što je poznato, nosioci svih aktivnih i pasivnih integrativnih funkcija u savreme-noj svetskoj privredi.

Četvrto. Jugoslavija je isključena i u širem smislu sa svetskog tržišta: iz međunarodnih razvojnih i integracionih programa, iz međunarodnih tehnoloških komunikacija i transfera i iz sistema poslovne saradnje sa inostranstvom. Između ostalog imamo u vidu sledeće: isključena je iz međunarodnih istraživačko-razvojnih programa, iz magistralnih telekomunikacija i međunarodnih informacionih sistema, postala je zona visokog poslovnog rizika za strana ulaganja, ispala je iz subregional-nih projekata integracije, izgubljen je kontakt sa međunarodnim asocijacijama koje uređuju tehničke norme, standarde, kriterije i procedure u međunarodnom prometu (kao u oblasti

standardizacije, kontrole kvaliteta i metrologije), razorena je mreža privrednih predstavništava u inostranstvu itd.

Drugim rečima, strategija povratka na svetsko tržište je krajnje složen proje-kat sveobuhvatnog preuređenja prostora SR Jugoslavije u skladu sa dominantnim principima, normama, institucijama i iskustvima međunarodnog okruženja. To je u organizacionom, zanatskom, pravno-administrativnom, mentalno-psihološkom i kon-cepcijskom smislu komplikovan i težak poduhvat, posebno u okolnostima kada je stručna i šira javnost sistematski trovana sa floskulama o teoriji zavere, o samodo-voljnosti, o nebeskom narodu i slično.

2. Deo priloga u ovoj knjizi (oko jedne trećine) izrađen je u skladu sa projektnim zadatkom u okviru istraživačkog programa, kojeg je finansirala vlada Srbije, pod nazivom "Program ekonomskom oporavka Jugoslavije - privredni sistem i mere ekonomske politike u 1994. godini". Većina priloga (dve trećine) izrađena je kao rezultat redovnih istraživačkih aktivnosti saradnika Instituta, kao i ambicije Instituta da, s obzirom na raspoloživi potencijal i profil kadrova, definiše i program-ski razradi sve relevantne aspekte uključivanja Jugoslavije u svetsku i evropsku privredu.

3. Svi prilozi u knjizi sačinjeni su do kraja decembra 1993. godine, što znači pre usvajanja i operacionalizacije "Programa rekonstrukcije monetarnog sistema i strategija ekonomskog oporavka".

Naše je mišljenje da je "Program rekonstrukcije monetarnog sistema...", kako je lansiran u javnosti i oblikovan u periodu januar-mart 1994, utemeljen na konceptu zatvorene - autarhične privrede, suprotno ili neutralno određen prema strategiji povratka na svetsko tržište. Između ostalog imamo u vidu sledeće:

- u pomenutom Programu praktično nema segmenta o izvozno-uvoznom, odnosno integralnom spoljno-ekonomskom kompleksu stabilizacije, što je, bez obzira na sankcije UN, značajna "inovacija" teorije i iskustava stabilizacije u svetu.

- Program se temelji na skupom novcu, što znači i na skupom izvozu, kao i na neodmereno velikim poreskim opterećenjima i jediničnim troškovima rada, na represivnim režimima raspolaganja devizama (što će pokrenuti odliv deviza u inostranstvo).

- Program je dao efektne rezultate u pogledu uspostavljanja monetarne vlasti (NBJ) i zaustavljanje emisije, što je proizvelo gotovo trenutno zaustavljanje inflacije i stabilizaciju kursa, odnosno remonetizaciju ekonomije i vraćanje dinaru osnovnih novčanih funkcija. Međutim, monetarna vlast, odnosno nacionalni novac i nacional-na banka jesu standardna obeležja savremene države, koja su samo vraćena Jugosla-viji kao rezultat političke volje a ne Programa. Kao Program stabilizacije on bi morao, pre svega, da se zasniva na konsolidovanom bilansu finansiranja javnog sektora, s obzirom na deficit javne potrošnje reda veličina preko 50% društvenog produkta, kao apsolutno dominantnog faktora naše mega inflacije. Projektovano je samo minorno smanjenje javne potrošnje za 3% DP.

- Ceo Program "visi" na klimavom i tankom deviznom pulu od oko 150 miliona USD, odnosno fiksiranom kursu jedan novi dinar za jednu nemačku marku, iako je poznato da u svetu nakon 1971. godine vlada princip fluktuirajućeg kursa u skladu sa platnobilansnim konsideracijama zemlje.

- U samom Programu predviđeno je da NBJ preuzima funkciju poslovnih banaka, odnosno finansijske podrške prioritetnih programa u saradnji sa političkim vlastima, što samo po sebi stvara prostor za lobističke pritiske i time dalju suroga-tizaciju i deformaciju proizvodne strukture.

- U suštini je zamrznut proces privatizacije, a rešavanje problema viška zaposlenih od oko 1,2 miliona lica ostavlja se za bolja vremena, čime su ograničene normalne preduzetničke i poslovne funkcije na nivou preduzeća.

4. Krajem marta, nakon dva i po meseca delovanja Programa organi vlasti, uključiv Narodnu banku Jugoslavije, jednodušni su u pogledu visokih dostignuća pvre faze njegovog sprovođenja: cene na malo su stabilizovane \pm totalno², akumulirane su devizne rezerve od blizu 300 miliona DEM, pokrće rashoda prihodima izuzetno je visoko (na nivou Srbije u februaru čak 106,5%), krediti privredi brzo rastu, uz pad kamatnih stopa sa 25%-30% godišnje na nivo od oko 10%-12%, sa tendencijom daljeg pada itd.

Naše je mišljenje da su upravo u tim dostignućima sadržana ograničenja Programa, u smislu njegovog prerastanja u postojan i tržišno održiv proces stabiliza-cije. Između ostalog imamo u vidu:

- Nulta inflacija je ostvorena pre svega zahvaljujući tome što je iz tekućih cena \pm očišćen² deo inflatornih očekivanja, kao i usled primene režima kontrole cena posebno usluga; međutim, sadašnji nivo cena prevazilazi kupovnu moć građana, domaćinstava i preduzeća, a istovremeno nedovoljan je da pokrije narasle troškove (povećane plate, poreze i takse i kamate);

- Realna kamatna stopa od 10%-12% isuviše je niska da pokrije troškove i rizike poslovnih banaka, a istovremeno isuviše je visoka sa stanovišta izgleda da se tržišno valorizuju projekti sa tako visokim profitnim stopama; drugim rečima, ne postoje potrebni uslovi za aktiviranje investicionog multiplikatora, što je temeljni uslov svakog zdravijeg oživljavanja proizvodnje;

- Povećanje deviznih rezervi za oko 300 miliona DEM, ostvareno je u suštini na račun smanjenja deviznog potencijala zemlje (građana, preduzeća i banaka); istovremeno, s obzirom na način na koji je ostvareno povećanje deviznih rezervi, uglavnom putem ekonomske i administrativno-policijske represije, deo deviza je \pm potonuo² iz zone sivog u zonu crnog tržišta, a deo deviza po svemu sudeći odlio se u inostranstvo.

5. Mogućnosti za sprovođenje tržišno održivog i socijalno podnošljivog Programa stabilizacije postoje tek kada se obezbedi normalizacija statusa i položaja Jugoslavije u sistemu međunarodnih institucija (UN, KEBS, MMF, GATT...), uz paralelnu normalizaciju političkih i ekonomskih odnosa sa susedima.

Do tada, u funkciji \pm kupovine vremena² - odnosno očuvanja minimuma tržišnosti privrede, socijalne kohezije i izvesnog tržišno održivog

povećanja proizvod-nje, kao i \pm pogonske spremnosti² za skorije ofanzivno učešće na svetsko tržište - neophodno je i moguće sprovođenje \pm rezervnog² programa stabilizacije, koji bi između ostalog obuhvatio: a) smanjenje deficita javnog sektora na oko 3% DP, b) izmeštanje socijalne funkcije iz preduzeća, uz prenošenje na državu probleme viška zaposlenih, c) ukidanje društvene svojine, odnosno privatizaciju i transformaciju svojinske, upravljačke i organizacione strukture preduzeća, d) uvođenje plivajućeg kursa i njegova odbrana intervencijama Narodne banke Jugoslavije na deviznom tržištu, pri čemu bi se margina fluktuacije određivala u funkciji podrške izvoza i relativne stabilnosti cena i e) institucionalizacija mehanizma socijalnog i političkog konsenzusa.

6. Ova knjiga je teorijski, konceptijski i programski usklađena i čini celinu sa sledećim studijama Instituta koje su u pripremi za štampu:

"Program i politika socijalnih transfera u SR Jugoslaviji";

"Politika makro-ekonomske stabilizacije u uslovima sankcija";

"Siva ekonomija u privredi SR Jugoslavije"

7. Zbog raspada statističko-informacionog sistema Jugoslavije u uslovima hiperinflacije, cifre i tabele koje se koriste u tekstu bez navođenja izvora jesu procene Instituta ekonomskih nauka.

Beograd, 31. marta 1994. god.

Koordinator tima istraživačkog programa "Strategija povratka Jugoslavije na svetsko tržište"

Prof. dr Tomislav Popović

INSTITUT EKONOMSKIH NAUKA

Beograd, Zmaj Jovina 12
Tel: 622-357, Faks: 181-471

Tehnički urednik

ing. Borivoje Ušćumlić

Tekst otkucao

Nikola Vujanić

*Kompjuterska obrada i
dizajn korica*

Zorica Božić

Štampa

SZR „Z. Simić”, Beograd

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

339.92(497.11+497.16) (082)

STRATEGIJA povratka Jugoslavije na svetsko tržište /
redaktor Tomislav Popović. - Beograd : Institut ekonomskih
nauka, 1994 (Beograd : „Z. Simić”). - 199 str. ; 24 cm

Beleške uz tekst. - Str. 7-10: Predgovor / Tomislav Popović.

ISBN 86-80315-13-3

1. Поповић, Томислав

339.13(082)

a) Светско тржиште - Зборници b) Економски односи,
међународни - Југославија (СР) - Зборници Zbornici

ID=26005004

© 1994. Institut ekonomskih nauka

Sva prava su zadržana. Ni jedan deo ove publikacije ne može biti reprodukovan niti smešten u sistem za pretraživanje ili transmitovan u bilo kom obliku, elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na drugi način, bez prethodne pismene dozvole Instituta ekonomskih nauka.

ISBN 86-80315-13-3

